

Arcadie M. BODALE*, *Mihaela Ana PETRESCU***

CÂTEVA CONSIDERAȚII ASUPRA ÎNFIINȚĂRII FABRICII DE POSTAV A LUI MIHAIL KOGĂLNICEANU DE LA TÂRGU NEAMȚ

SOME REMARKS ON THE ESTABLISHMENT OF MIHAIL KOGĂLNICEANU'S CLOTH FACTORY FROM TÂRGU NEAMȚ

Abstract: This paper aims to detail Mihail Kogălniceanu's attempts to establish a cloth factory in Târgu Neamț, Moldavia. This is regarded as part of Kogălniceanu's efforts to establish a national industry. He received the support of Prince Grigore V Ghica, but the whole project was cancelled due to the Crimean War. Unpublished documents from the collections of the National Archives of Iași were used to document this paper.

Keywords: Mihail Kogălniceanu, cloth factory, Moldavia, Târgu Neamț

*

Unul dintre cei mai nedreptățiți domni ai românilor este Grigore al V-lea Alexandru Ghica, căci, în ciuda bogăției izvoarelor documentare care se păstrează din vremea sa, realizările sale au rămas în mare parte necunoscute istoricilor¹. Această situație a fost determinată, pe de o parte, de aversiunea pe care regimul comunist a avut-o față de familia Ghica, deși aceasta a dat mai mulți domni importanți ai Principatelor și o serie de personalități politice și culturale remarcabile pentru istoria noastră națională, iar pe de altă parte, de paleografia chirilică de tranziție în care sunt scrise aceste izvoare, care ridică numeroase piedici în calea cercetătorilor actuali. În același timp, eforturile sale reformatoare au fost uitate și pentru că atenția istoricilor s-a concentrat pe domniile lui Alexandru Ioan Cuza și Carol I, care i-au continuat și desăvârșit activitatea reformatoare, extinzând-o și asupra teritoriului Țării Românești.

Din acest motiv, puțini istorici cunosc faptul că în timpul domniilor lui Grigore al V-lea Ghica în Moldova (mai 1849 – 18 octombrie 1853 și 2 octombrie

---

* doctor în istorie, Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași; abodale@yahoo.com.

** profesor; mihadyux@yahoo.com).

¹ După știința noastră, există doar o singură lucrare consacrată acestui domn: Leonid Boicu, *Adevărul despre un destin politic* (Iași: Editura Junimea, 1973).

1854 – 3 iunie 1856) s-a inițiat un amplu program de reforme, inspirate de nevoia de modernizare a societății românești în conformitate cu realitățile politice, economice, administrative și culturale din Apusul Europei. Astfel, el a reorganizat întregul sistem de învățământ din Principat și a înființat prima școală de dascăli din Moldova, a hotărât crearea de școli pe toate moșiile mănăstirești și boierești, a înființat prima maternitate² și cea dintâi școală de moașe, a inițiat introducerea sistemului metric, a reformat sistemului poștal și a pregătit introducerea mărcilor poștale, a făcut demersuri pentru secularizarea averilor mănăstirilor închinete, a reorganizat sistemului judiciar și a îmbunătățit condițiile de detenție ale arestaților și pe cele ale condamnaților. De asemenea, nu trebuie uitate nici demersurile sale în vederea reorganizării armatei țării sau cele privind constituirea flotei militare și a celei comerciale din Principatul Moldovei. Apoi, a fost preocupat de organizarea târgurilor țării după modelul urban occidental. Totodată, acest domn s-a preocupat de aducerea în Moldova a elitei intelectuale a românilor din Transilvania, Banat și Bucovina, pe care, apoi, a numit-o apoi în fruntea sistemului administrativ și judecătoresc sau i-a încredințat coordonarea învățământului public din țară. În același timp, în vederea Unirii celor două Principate, a purtat ample negocieri diplomatice cu Poarta, însă rezultatul favorabil al acestor discuții a fost curmat doar de izbucnirea Războiului Crimeii.

Pe lângă această activitate reformatoare uluitoare, Grigore al V-lea Alexandru Ghica a luat și o serie de măsuri menite să dezvolte căile de transport și, implicit, economia țării. Astfel, în vremea sa s-au construit numeroase drumuri și poduri, s-au făcut mai multe proiecte pentru introducerea căilor ferate³ și pentru amenajarea navigabilității marilor râuri ale țării. Apoi, pentru a deschide drumul spre producția industrială și agricolă capitalistă, domnul a acordat întreprinzătorilor scutiri de taxe vamale la importurile de materii prime și la cele de utilaje industriale și agricole, dar și pentru desfacerea peste hotare a producției industriale interne. De asemenea, a stimulat comenzile de stat pentru sprijinirea acestei producției industriale incipente, pentru a o feri de concurența produselor similare venite din Apus, unde prima revoluție industrială era la apogeu. De fapt, toată această politică economică urmărea crearea condițiilor necesare acumulării capitalului intern, în vederea stimulării producției capitaliste. De altfel, printr-o intensă activitate diplomatică și printr-o politică economică remarcabilă, domnul a pregătit și înființarea Băncii Naționale a Moldovei, concepută nu numai ca o instituție de credit

---

² Numită astăzi impropriu «Cuza vodă» din Iași.

³ Cf. Arcadie M. Bodale, „Știri noi privitoare la un proiect de construire a unei linii ferate în Moldova,” în *Conferința științifică internațională: „Republica Moldova între Est și Vest. Opțiunile tineretului la etapa actuală”*, Redactori: Ștefan Levința, Lora Moșanu, Valentin Constantinov și Ilie Gulca (Chișinău: Universitatea de Stat Tiraspol, 2013), 251-9.

care să susțină dezvoltarea economică a Principatelor, dar și ca o instituție care viza emiterea de monedă, ceea ce ar fi reprezentat o formă de afirmare a independenței Principatului.

Din păcate, izbucnirea Războiului Crimeii a dus la pierderea tronului, ceea ce a permis ingerințele vădite ale comandanților trupelor rusești care ocupaseră Moldova în tot acest program reformativ, cu scopul de a-l bloca.

Unul dintre cele mai elocvente exemple referitoare la efectele nocive pe care l-a avut această ocupație militară asupra economiei Principatelor în perioada premergătoare Unirii din 1859 îl constituie cazul fabricii de postav înființate de Mihail Kogălniceanu la Târgu Neamț. Astfel, deși ilustrul om politic pașoptist a obținut încă din 1852 sprijinul domnului Grigore al V-lea Alexandru Ghica pentru crearea acestei fabrici moderne de postav, iar guvernul Moldovei îi garantase scutirea de vamă pentru importurile de utilaje industriale și materii prime, dar și pentru exportul unei părți din producția de postav ce urma să fie realizată, așa cum se întâmpla în tot Centrul și Apusul Europei, ocupația militară rusească l-a lăsat fără niciun sprijin real din partea statului. De fapt, doar perseverența lui Mihail Kogălniceanu și faptul că dispunea de resurse financiare consistente au făcut ca întregul proiect să nu fie abandonat, așa cum s-a întâmplat în cazul altor întreprinzători ai vremii.

Așadar, la 3 septembrie 1852, Mihail Kogălniceanu a solicitat un privilegiu pentru înființarea în Moldova a unei fabrici de postav. Imediat, această cerere a intrat în dezbaterile Sfatului Administrativ, care, prin anafora sa către domn, socotea că această propunere privitoare „la propoșirea industriei naționale merite di a fi încurajată de Ocârmuire”. Ca atare, la 23 octombrie 1852, Grigore al V-lea Alexandru Ghica, a încuviințat printr-un hrisov domnesc cererea colonelului Mihail Kogălniceanu de a înființa o fabrică de postav, așa încât acorda acestuia și urmașilor săi privilegiul ca timp de 12 ani să fie scutiți de taxe vamale pentru mașinile și vopselele importate, precum și pentru postavul pe care fabrica urma să-l exporte. Drepturile cuprinse în acest privilegiu urmau să curgă din ziua dotării fabricii cu toate mașinile necesare, când ar fi trebuit să înceapă și producția de postav. La acest termen, domnul mai acorda lui Mihail Kogălniceanu și un răgaz de doi ani, care începea chiar de la data emiterii acestui hrisov, perioadă în care antreprenorul trebuia să construiască fabrica și să o doteze cu mașinile cu abur trebuitoare. În tot acest răstimp de 14 ani, pentru protejarea investiției amintite, întreprinzătorul era asigurat că nimeni altcineva nu va primi dreptul de a deschide în Principatul Moldovei o altă fabrică de postav. Totodată, date fiind nevoile societății de postav și convingerea elitei noastre politice că dezvoltarea economică trebuia să fie una sănătoasă, căci în epocă piața era liberă, așa încât volumul tranzacțiilor și prețul bunurilor industriale și meșteșugărești era determinat doar de echilibrul dintre cerere

și ofertă și de concurența reală între mărfuri, hrisovul domnesc nu oprea importurile de postav. Totodată, prin acest hrisov, domnul mai arăta că dacă antreprenorul nu și-ar fi adus utilajele necesare și nu ar fi început producția de postav în cei doi ani prevăzuți pentru înființarea fabricii, interdicția dată altor antreprenori de a face alte asemenea fabrici și toate scutițiile ulterioare de vamă pe care le încuviințase erau anulate. Astfel, Mihail Kogălniceanu era obligat să-și îndeplinească obligația asumată de a înființa o fabrică de postav în cei doi ani prevăzuți, pentru ca nu cumva prin delăsare să lipsească țara de o asemenea întreprindere industrială. De fapt, autoritățile politice erau convinse că în perioada la care se referea privilegiul dat lui Kogălniceanu se puteau ivi și alți antreprenori doritori de a face astfel de fabrici, așa încât neputința colonelului și privilegiul ce i se acordase nu trebuiau să devină piedici pentru alte inițiative economice similare.

În același timp, pentru a calma eventualele suspiciuni ale Rusiei față de asemenea inițiative de dezvoltare a industriei naționale, în hrisovul dat la 23 octombrie 1852, domnul arăta că privilegiul acordat respectă prevederile Reglementului Organic, care garantează ocrotirea comerțului și a industriei. De fapt, aceste măsuri de încurajare a ridicării de fabrici moderne fuseseră luate de guvernul domnului Moldovei prin transpunerea în legislația pământului a avantajelor pe care orice antreprenor din Centrul și Apusul Europei le primea din partea statului la deschiderea unei întreprinderi industriale.

Din păcate, la 21 iunie 1853, oștile ruse au trecut Prutul și au intrat în Iași fără a declara război Porții, iar la 3 iulie rușii au ajuns la Colentina, așa încât în locul domnilor din cele două Principate (retrași la Viena) a fost numit adjutantul imperial generalul baron Aleksandr Ivanovici Budberg, care a fost numit „președinte al Divanurilor Moldovei și Valahiei”, socotit „comisar extraordinar și plenipotent pentru amândouă Principatele”⁴.

De facto, această intrare a trupelor rusești în Moldova au anulat drepturile acordate lui Mihail Kogălniceanu de către Grigore al V-lea Alexandru Ghica, căci

---

⁴ Manolachi Drăghici, *Istoria Moldovei pe timp de 500 de ani până în zilele noastre* (Iași, 1857), transpunere în litera și graiul zilei de azi și comentarii de Constantin Mihăescu-Gruiu, vol. II (București: Editură & Tipografie Paco SRL, 2013), 464, 469; I. Caproșu, E. Chiaburu, *Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei*, vol. IV (1829 – 1859) (Iași, Casa Editorială Demiurg, 2009), 454-5, 460, 473-4; Marian Stroia, „România și Rusia în secolul al XIX-lea. O abordare globală,” în *Relațiile româno-ruse/sovietice din secolul al XIX-lea până în prezent*, ed. Antoaneta Olteanu, Ana-Maria Cătănuș (București: Editura Universității din București, 2019), 30; Adrian Silviu Ionescu, *Cruce și semilună. Războiul ruso-turc din 1853-1854 în chipuri și imagini* (București: Editura Biblioteca Bucureștilor, 2001), 163.

armata țaristă de ocupație era întreținută de locuitorii Principatului și din veniturile Visteriei Moldovei. În această ultimă privință, documentele păstrate la Arhivele Naționale din Iași ilustrează multe aspecte rămase necunoscute chiar și istoricilor. Spre exemplu, majoritatea comandanților militari ruși încartiruiți în Iași au fost numiți de către generalul Aleksandr Ivanovici Budberg ca funcționari ai ministerelor din Principat. De fapt, prin astfel de numiri, autoritățile țariste controlau extrem de riguros politica economică, fiscală și administrativă a statului, fixau prețuri arbitrare la bunurile rechiziționate, evitau sincopele în aprovizionare a armatei ruse și, nu în ultimul rând, se înfruptau după bunul plac din bugetul statului moldav, căci încasau (pe lângă solda imperială) lefuri uriașe, care s-ar fi convenit doar funcționarilor pământeni. În același timp, aceleași izvoare atestă că o bună parte din acești funcționari militari ruși fuseseră încartiruiți, mai înainte de izbucnirea Războiului Crimeii, în Basarabia, ceea ce explică de ce unii dintre dâșii aveau măcar cunoștințe minimale de limba română.

Apoi, la mijlocul veacului al XIX-lea, exact ca în Evul Mediu, statul, prin Visteria Moldovei, arenda anual venitul vămilor celui care oferea cea mai mare sumă. Profitând de acest vechi obicei, autoritățile militare rusești, preocupate de a procura rapid cât mai multe lichidități, au arendat imediat Vama țării. Deoarece banii obținuți din arenda vămilor se foloseau doar în folosul trupelor rusești de ocupație, iar arendașii vămilor nu aveau niciun interes să aplice scutițiile acordate mai înainte de către stat (căci erau preocupați nu numai să-și acopere cheltuielile făcute cu luarea vămilor în arendă, dar și să obțină un profit cât mai mare), drepturile prevăzute în hrisovul domnesc amintit mai sus au fost încălcate în mod constant de noile autorități și de arendașii amintiți. De altfel, adeseori, aceștia din urmă erau protejații comandanților militari ruși, ceea ce explică atitudinea arogantă a lui Temistocle Vastachi, vechilului arendașului vămilor Costache Ciocan. Astfel, prin scrisoarea sa din 16 iulie 1854, acest vechil amenința Visteria Moldovei că dacă aceasta va aplica scutițiile de vamă promise lui Kogălniceanu, el se va adresa direct baronului Aleksandr Ivanovici Budberg, președintele Divanurilor Moldovei și Valahiei, pentru anularea respectivului privilegiu.

Ca atare, în momentul în care trebuia să importe mașinile moderne pentru fabrica sa de postav, Mihail Kogălniceanu ajunge în imposibilitatea de a beneficia de scutițiile de vamă ce-i fuseseră garantate, chiar dacă acestea erau confirmate, formal, în continuare de către autoritățile Principatului. Astfel, la 19 februarie 1854, Constantin Ghica, secretarul statului Principatului Moldovei scria Departamentului de Finanțe că, în urma jalbei colonelului Mihail Kogălniceanu, Sfatul Cărmuitor a încuviințat, pe temeiul ofisului domnesc no. 5, ca mașinile și culorile ce ar aduce în țară pentru fabrica sa de postav, precum și produsele acelei fabrici care s-ar exporta să nu fie supuse la plată taxelor vamale în perioada prevăzută în hrisovul domnesc

din 1852, spre a să înlesni „înființarea și întemierea unei așa fabrici în Moldova”. Din acest motiv, secretarul de stat amintit cerea Visteriei Moldovei să aibă în vedere punerea în aplicare a privilegiului acordat, așa încât aceste scutiri trebuiau prevăzute la alcătuirea noilor condiții de arendare vămilor începând cu primăvara anului 1854, pentru ca ele să fie respectate și de arendașul acestora.

În condițiile în care, până atunci, făcuse investiții substanțiale pentru înființarea fabricii de postav amintite, Mihail Kogălniceanu nu mai putea renunța la acest proiect industrial, așa încât în primele opt luni ale anului 1854 el a cerut în mai multe rânduri să i se acorde scutirile de vamă promise la importul de utilaje și de vopsele. Spre exemplu, la 29 iunie 1854, colonelul Kogălniceanu se plângea Departamentului de Finanțe că deși Sfatul Ocârmuitor i-a aprobat dreptul să importe fără taxe vamale mașinile și vopselile destinate pentru fabrica sa de postav, și să exporte tot fără astfel de taxe și produsele fabricii sale, antreprenorul care a cumpărat vama îi refuză acest drept, sub pretextul „că el au luat vama <în arendă> cu condițiile contractului vechiu”. În realitate, Visteria Moldovei, controlată fiind de autoritățile țariste, nu cuprinsese în condițiile contractelor de arendare a vămilor și scutirile garantate lui Mihail Kogălniceanu, deoarece astfel de excepții duceau automat la micșorarea prețului de arendă, iar autoritățile militare rusești nu puteau accepta o scădere a veniturilor Visteriei Moldovei, din care se înfruptau copios

Ca atare, antreprenorul Kogălniceanu era lipsit „și de acest mic sprijân, singurul ce am primit de la Ocârmuire”, așa încât era silit să plătească taxe vamale „și pentru cel mai mic obiect adus pentru fabrică”. Totuși, aflând că la 11 iunie 1854 aga Costache Ciocan a renunțat în mod unilateral la acest contract de arendă, prin amintita jalbă din 29 iunie 1854, Mihail Kogălniceanu cerea Visteriei, pe seama căreia rămăsese administrarea Vămii, să dea „cuvenitele porunci vameșilor de pe margine, ca coleturile adresate pe numele meu și cuprinzând mașini și boele, în care întră și oloiu de rips, să fie scutite de vamă, asămine și marfa de la fabrică când se va ecsporta”.

Neprimind niciun răspuns din partea acestui Minister de Finanțe, la 7 iulie 1854, Mihail Kogălniceanu se plângea și Sfatului Administrativ că Ocârmuirea îi dăduse dreptul de a importa fără vamă mașinile și culorile necesare fabricii sale de postav, așa cum se face în „toate țerile cultivate” pentru a se sprijini industria. Totodată, el mai arăta că, în ciuda tuturor cererilor sale și a faptului că acest privilegiu fusese cuprins și în convenția vamală încheiată între cele două Principate românești, așa încât scutirile vamale ar fi trebuit să se aplice încă de la 1 ianuarie 1854, lui i s-au „făgăduit îndreptare pentru timpul viitor și despăgubire pentru trecut”, însă „nici una, nici alta nu mi s-au făcut”, așa încât el a fost silit să plătească vamă „până și pentru cel mai mic cuiu și pentru dramul de boia”. Ca atare, invocând faptul că aga Costache Ciocan a renunțat la contractul de arendă, așa încât vămile se

administrau iarăși de către Visteria Moldovei și „cel mai mic cuvânt pentru împedecarea dritului meu nu mai este”, antreprenorul solicita iar punerea în aplicare a scutirilor ce-i fuseseră acordate, mai ales că „în atâtea timpuri, Ocârmuirea Moldovei au jertfit sute de mii de lei pentru încurajarea industriei pământești”.

Nici la această nouă solicitare autoritățile nu i-au răspuns, așa încât, la 14 iulie 1854, Mihail Kogălniceanu se plângea iarăși Departamentului de Finanțe că până în acel moment Sfatul Ocârmuitor nu a dat încă o soluție favorabilă jalbei sale, poruncind să se aplice scutirile de vamă acordate fabricii sale de postav pentru mașinile și boielile importate, precum și pentru exportul mărfurilor pe care le fabrica. Ca atare, ruga iar Ocârmuirea ca, până la adoptarea de către guvern a unui nou act executiv care se confirme privilegiile stipulate în hrisovul din 1852, să dea măcar poruncă Direcției Vămilelor ca să permită intrarea în țară, fără plata vămii, pe la trecătorile Cornu Luncii și Nimircenii, a coletelor cu mașinile și vopselele care erau pe numele său, pentru trebuința fabricii. Potrivit acestei noi rugăminți, vameșii ar fi trebuit doar să verifice facturile originale și să le constate identitatea, păstrând însă dovezi despre taxele vamale pe care s-ar fi convenit a le încasa. Pe baza lor, Mihail Kogălniceanu se obliga să plătească ulterior această vamă dacă guvernul l-ar fi silit pe Costache Ciocan să respecte prevederile contractului de arendă al vămilelor până la 1 ianuarie 1855, însă dacă vămile urmau să fie scoase iar licitație, întreprinzătorul considera că era îndreptățit să beneficieze de scutirile promise.

Din cuprinsul acestor scrisori se poate observa că la mijlocul lunii iulie 1854 mașinile cu abur destinate producerii postavului se apropiau de cele două puncte vamale care legau Bucovina de Principatul Moldovei. Acest traseu al mașinilor și vopselor importate era dat nu numai de acestor puncte vamale de Târgu Neamț, dar aceste drumuri erau cele mai folosite de către călătorii și negustorii care treceau din Moldova în Imperiul Habsburgic, dar și de către trupele imperiale atunci când aveau interes să pătrundă rapid în Principatul românesc de la est de Carpați. De altfel, prin cele două puncte vamale de la Cornu Luncii și Nimircenii au intrat și trupele austriece care au ocupat Moldova după retragerea armatei țariste în septembrie 1854.

Totodată, din aceste documente, se mai observă că utilajele și vopselele erau importante din Imperiul Habsburgic, unde, foarte probabil, se produceau. De altfel, în ziarul *Gazeta de Moldavia* din acea epocă, sunt mai multe anunțuri prin care diferite firme din acest Imperiu, îndeosebi din Cernăuți și Liov, publicau anunțuri că sunt gata să vândă utilaje industriale și agricole în Moldova la prețuri fără concurență. Prin urmare, locul de proveniență al acestor utilaje explică de ce ele treceau granița în Moldova pe la vămile de la Cornul Luncii și Nimirceni, ultimul fiind un fost sat aflat în partea de nord a actualului sat Uncești, din comuna Bunești, județul Suceava.

În același timp, se cunoaște faptul că până în a doua jumătate a veacului al XIX-lea⁵ vopsirea materialelor textile s-a făcut exclusiv cu diferiți coloranți naturali, extrași din plante, insecte sau moluște⁶. Astfel, din drobușor, se obținea un colorant albastru, din rechie, un colorant galben, iar din roibă, unul roșu. Apoi, din lemnul de băcan se extrăgea colorantul negru, iar dintr-o specie de licheni, culoarea violet. Având în vedere faptul că în perioada în care Mihail Kogălniceanu și-a deschis fabrica de postav culorile folosite în vopsirea materialelor erau exclusiv naturale, importul vopselelor pentru colorarea postavului în fabrica de la Târgu Neamț era dictat doar de necesități practice. Astfel, în țară, procesul de producere al vopselelor era unul exclusiv artizanal, așa încât se obțineau doar cantități reduse, adeseori de nuanțe complet diferite. Or, pentru o producție industrială de postav era nevoie de cantități uriașe de culoare, de aceeași nuanță, care putea fi obținută în mod repetat doar de industria chimică din Centrul și Apusul Europei.

Oricum, în urma repetatelor jalbelor primite, la 15 iulii 1854, Visteria Moldovei scria Vămii („Carvasaralii”) că Mihail Kogălniceanu, proprietarul nou înființatei fabrici de postav de la Târgul Neamțului, în urma hotărârii Sfatului Cărmuitoriu, din 19 februarie 1854, este scutit de a plăti vamă pentru mașinile și culorile ce ar aduce în țară pentru acea fabrică. Cu acest prilej, Ministerul de Finanțe mai arăta vameșilor că până atunci acest drept nu s-a aplicat deoarece vămile s-au dat în arendă de către Cărmuire potrivit condițiilor anilor trecuți. Însă acum, fiindcă aga Costache Ciocan a renunțat la contractul de arendă și acest venit se administrează în mod provizoriu iar de către Visteria Moldovei, Secția a III-a din acest Departament al Finanțelor cerea Vămii să permită intrarea în țară fără vamă a mașinilor și culorilor destinate fabricii colonelului Kogălniceanu, urmând ca acesta să plătească taxele respective dacă Ocărmuirea nu ar fi acceptat renunțarea de către aga Costache Ciocan la contractul de arendă amintit și-l va prelunge până la 1 ianuarie 1855, așa cum fusese încheiat inițial.

Această insistență cu care Mihail Kogălniceanu a cerut ca să-i fie respectate drepturile prevăzute în hrisovul domnesc din 23 octomvrie 1852 era determinată, probabil, și de faptul că la 23 octomvrie 1854 îi expira termenul până când se obligase să înceapă producția de postav, așa încât nerespectarea acestei prevederi contractuale putea oferi autorităților rusești pretextul legal de a acorda și altor

---

⁵ În 1856, William Henry Perkin a descoperit primul colorant sintetic colorantul mov, numit *moveină*, o vopsea de un violet aprins. Abia spre la sfârșitul secolului al XIX-lea s-a reușit obținerea majorității coloranților sintetici, de nuanțe intense, cunoscuți astăzi („Vopsirea țesăturilor în trecut și în prezent,” accesat la 8 VI 2022, <https://wol.jw.org/ro/wol/d/r34/lp-m/102007129>).

⁶ „Vopsirea materialelor textile,” Quizizz, accesat la 8 VI 2022, <https://quizizz.com/admin/quiz/6052eeae58cd6c001b32a48f/vopsirea-materialelor-textile>.

antreprenori dreptul de a face asemenea fabrici de postav în următorii 12 ani, ceea ce ar fi șubrezit serios randamentul întreprinderii sale.

Totuși, noile dispoziții date de marele vistiernic pentru punerea în aplicare a scutiilor vamale prevăzute în hrisovul domnului Grigore al V-lea Alexandru Ghica au stârnit reacția vehementă a Temistocle Vastachi, vechilul lui Costache Ciocan, care supraveghea încasarea riguroasă a taxelor vamale convenite angajatorului său. Astfel, la 17 iulie 1854, acest Vastachi se arăta surprins că Departamentul de Finanțe a încuviințat colonelului Kogălniceanu dreptul de importa în țară, pentru fabrica sa de postav, mașini și vopsele fără plata taxelor vamale, mărfuri care urmau să sosească la punctele de granița de la Nimercești și Cornu Luncii. Ca atare, în calitate de înputernicit al arendașului Costache Ciocan ca să privegheze venitulul vămilor pe care acesta îl cumpărase, Temistocle Vastachi cerea Visteriei să anuleze imediat această învoire, căci, după părerea sa, doar generalul țarist Aleksandr Ivanovici Budberg, în calitate de „comisar și plenipotent Prințipatelor”, avea dreptul să o încuviințeze. Totodată, amenința Visteria Moldovei că dacă ultimatumul său nu va fi pus în aplicare, „va cere despăgubire pentru orice prejudiciu adus intereselor sale vamale”.

Din păcate, în condițiile ocupației militare țariste a Principatelor, Visteria Moldovei era lipsită de prerogativele sale legitime, care erau uzurpate de baronul Budberg. Ca atare, marele vistiernic recomanda ca, pe un ton împăciuitoare, să se răspundă vechilului Vastachi „că rău au înțelesu cuprindirea ofiții acestui Dipartament cătră Carvasara și că dumnealui îl restelmăcește, de vreme ce el are cu totul alt înțelesu, care i să va și tălmăci lămurit, deși dumnealui nu să mai poate socoti a avea vrund drit a face asămenea lucrări de vreme ce dumnealui aga Ciocan [...] s-au lepădat de acest otcup” al arendării vămilor.

Prin urmare, la 18 iulii 1854, Secția a III-a din cadrul Visteriei Moldovei confirma lui Temistocle Vastachi că, într-adevăr, acest Departament al Finanțelor a permis colonelului Kogălniceanu aducerea mașinilor și a culorilor în țară fără vamă, însă îl liniștea asigurându-l că dacă guvernul Moldovei nu va aproba renunțarea la arenda vămilor de către aga Costache Ciocan, atunci numitul colonelul era dator în continuare a plăti vama convenită pe acele mărfuri. În sfârșit, legat de acest protest, Visteria avea grijă, prin scrisoarea adresată vechilului revoltat, să-l catalogheze drept neîntemeiat, în condițiile în care aga Ciocan, prin declarația sa din 11 iunie 1854, renunțase la antrepriza vămilor, așa încât Departamentul de Finanțe, ca nou administrator al Vămilor Principatului, putea acordat iar orice scutire de vamă socotea de cuviință.

În ciuda renunțării de către aga Costache Ciocan la arenda vămilor și contrar tuturor acestor scrisori ce păreau să aprobe, în cele din urmă, colonelului Mihail Kogălniceanu importul de mașini și vopsele fără vamă, administrația rusească a

Principatului, dornică de a încasa repede acest venit („otcup”), a revândut imediat arenda vămilor vornicului Vasile Alecsandri, tatăl poetului.

Prin urmare, la 4 august zile 1854, Secretariatul de Stat al Moldovei, prin intermediul a doi funcționari ruși, transmitea Departamentului de Finanțe ca scutirile de vamă pe care Ocârmuirea le dăduse Mihail Kogălniceanu pentru înființarea fabricii de postav să se pună în aplicare abia „la încheierea contractului vămilor cu dumnealui vornicul Alecsandri”.

În ciuda retragerii armatei țariste din Moldova (august-septembrie 1854), Mihail Kogălniceanu n-a mai beneficiat de scutirile prevăzute în hrisovul domnesc acordat pentru înființarea fabricii de postav. Acest lucru este indicat de faptul că dosarul privitor la acordarea scutirilor amintite nu mai cuprinde alte cereri ale antreprenorului, dar nici dispoziții ale autorităților în această problemă. Acest lucru pare să sugereze faptul că în luna august 1854, înainte de începerea retragerii armatelor ruse, Mihail Kogălniceanu și-a adus în țară utilajele destinate fabricii sale de postav, plătind vama cuvenită noului arendaș al vămilor, vornicul Vasile Alecsandri.

Așadar, chiar dacă efortul lui Kogălniceanu de a deschide o fabrică de postav în Moldova s-a bucurat de sprijinul domnului Grigore al V-lea Alexandru Ghica, izbucnirea Războiului Crimeii l-a lipsit pe antreprenorul moldovean de sprijinul domnului reformator. Apoi, în goana de a folosi integral resursele financiare ale Moldovei, administrația militară țaristă care a ocupat Principatele i-a suspendat *de facto* dreptul de a beneficia de scutiri vamale la importul utilajelor modern și a vopselor necesare producerii postavului, deși de astfel de condiții se bucurau marea majoritate a întreprinzătorilor din țările civilizate ale Europei. Din fericire, în ciuda tuturor acestor piedici ce i-au fost puse de către armata țaristă, Mihail Kogălniceanu nu și-a abandonat proiectul economic, așa încât a reușit, chiar și fără sprijinul autorităților statului, să pună bazele industriei textile românești. Abia după retragerea armatei ruse, statul român de la est de Carpați și-a putut sprijini antreprenorul, îndeosebi prin comenzi ferme date acestei întreprinderi pentru realizarea uniformelor armatei și pompierilor din principatul Moldovei, dar și prin scutirea de taxe vamale a postavului trimis la export.

Totodată, în continuare, oferim cercetătorilor interesați și transcrierea tuturor documentelor referitoare ca zbaterea ilustrului pașoptist pentru a pune bazele celei dintâi fabrici de postav din Moldova. Cu acest prilej, remarcăm și trăsăturile specifice ale scrierii cursive a lui Mihail Kogălniceanu. Astfel, pe lângă dificultățile paleografice pe care le ridică chiar și celor mai buni specialiști, modul în care acesta făcea literele atunci când scria în chirilică arată că era puternic influențat de scrierea germană, semn că strălucitul politician și diplomat cunoștea perfect această limbă, dar și că scria frecvent în germană. Astfel, litera «a» este făcută adeseori ca litera

«a» din paleografia germană, în vreme ce sunetul «ș» este făcut aproape identic cu semnul «s» din aceeași scriere. De asemenea, desupra literei «u», indiferent dacă forma acesteia era cea din scrierea chirilică sau cea din grafia germană, Mihail Kogălniceanu pune mereu deasupra ei semnul specific literei «ă» din română, exact ca în paleografia germană. În sfârșit, o altă particularitate a scrierii sale în chirilică o constituie faptul că literele «â» și «î» sunt redată prin actuala literă «i». În sfârșit, pentru a încuraja interesul celor pasionați de paleografia chirilică, oferim în anexe, alături de transcrierile corespunzătoare, și cele două scrisori olografe ale ilustrului om politic român.

DOCUMENTE

Doc. nr. 1 23 octombrie 1852

Copie.
No. 19.892
1852, oct(om)v(rie) 23

Hrisov

Luând în priviri jaluba ci au dat domnii noastre dum(nea)lui colonelul Mihail Kogălnicianu, la 3 sept(em)v(rie) anul curgători, 1852, spre a i să încuviința un privilegiu pentru înființarea în Moldova a unei fabrici de postav, având în priiviri anaforaia Sfatul(u)i nostru administrativ din anul acesta, supt no. 3.042, prin cari ni aduci la cunoștiință că asămine(a) propunere a dum(nea)l(u)i colonelul privito(a)ri la propoșire(a) industriei naționali meriti di a fi încurăjată de Ocârmuire, domniia noastră, potrivit articol(ulu)i din Organicescul Reglement înititori¹ la ocrotir<e>²a comerțului și a industriei și potrivit urmării păzite și în alti asămine(a) cazuri, încuviințăm ceriria dum(nea)l(u)i colonelul(u)i Mihail Kogălnicianu și i-o <con>²sfînțim prin acest domnescu al nostru hrisov și dar hotărâm:

1^{iu}. Un privileghiu de 12 ani pentru înființarea unei fabrici di postav să dum(nea)l(u)i colonelul(u)i Mihail Kogălnicianu și urmașilor săi.

2^{-le(a)}. Terminul acesta să va socoti din zioa înființării fabricii cu toati unelti ei și porniria lucrării postavul(u)i. Iar pentru prigătiri<a>² fabricii i se dă un termin de doi ani, începători din zioa dării acestui privileghiu.

3^{-le(a)}. În termenul cuprins mai sus, nimine(a) nu va fi slobod a deschide în Prințipat fabrică de postav.

4^{-le(a)}. Acest privileghiu nu va pute(a) mărginii nicicum și nici într-un chip întroducirea în țară a postavului străin.

5^{-le(a)}. Acest privileghiu di la sâne va fi anulat prin neînființare(a) fabricii și nefabricaria postavul(u)i în termenile cuprinsă la art. 2 de mai sus.

Dumis(ale) log(o)f(ă)t(u)l Trebilor din Lăuntru esti însărcinat cu aducirea întru împlinire a acestui al nostru domnescu hrisov.

Scris<u>² s-au în anul di la Mântuiri una mie opt sute cincizăci și doi, luna octo<m>²v(rie) în 23, <iar>² a<l>² domnii noastre anul al II^{-le(a)}.

AN-Iași, fd. Visteria Moldovei, ds. nr. 119/1853, f. 3r-v, copie, hârtie albastră, c. neagră.

¹ Așa în text pentru «inițiator».

² Omis.

Doc. nr. 2
19 februarie 1854

Secretariatul de Stat a¹ Prințipatului Moldovei

Secția II

No. 411

Anul 1854, luna fev(ruarie) 19 zile.

Iașii²

Departamentului de Finans,

După jalba ce s-au primit din partea dum(i)s(ale) colonelului Mihail Kogălniceanul, s-au încuviințat de Sfatul Cărmuitoriu, pe temeiul domnescului of<is>³ cu no. 5, ca mașinile și coloarăle ce s-ar aduce în țară pentru fabrica sa de postav, precum și produ<c>³tile acelei fabrici ce s-ar ecsporta să nu fie supusă la plată de vamă în cursul anilor priveghiuului, despre⁴ a să înlesni înființarea și întemierea un<ei>⁵ așa fabrici în Moldova. Pentru care, cu cinste, să face cunoscut acelu Depart(ament) ca să binevoiasc<ă>³ a ave(a) aceasta în vedere la alcătuirea condiții<lor>³ vămilor.

Secretar statului și cavaleriu,
<de a doua mână, cu altă cerneală:> C(onstantin) Ghica <m.p.>.

<de a treia mână, cu altă cerneală:>

Cercetat, D(imitrie) Const(antin) Florescu <m.p.>.

Șef secției,

<de a patra mână, cu altă cerneală:>

Polizu <m.p.>.

<de a treia mână, cu aceeași cerneală cu care Florescu s-a semnat, nr. și data
înregistrării a actului la Visteria Moldovei:>

No. 1442, februarie) 19.

<de a cincea mână, cu altă cerneală, rezoluția:>

Secția III.

Se va urma potrivit dezlegării Sfatului.

...⁶ <m.p.>.

AN-Iași, fd. Visteria Moldovei, ds. nr. 119/1853, f. 2r, orig., c. neagră.

¹ Așa în text.

² Din antet, fragmentul

«Secretariatul de Stat a Prințipatului Moldovei

Secția ...

No. ...

Anul 185..., luna ... zile

Iașii» este tipărit.

³ Rupt.

⁴ Așa în text pentru «spre».

⁵ Rupt și șters.

⁶ Semnătură indescifrabilă.

Doc. nr. 3
14 iulie 1854

Onoratului Departament de Finanțe,

Colonelul M(ihail) Kogălniceanu,

Fiindcă până acum nu s-au dat de cătră Sfat hotărâre asupra jalobei mele, dată pentru a mi se pune în lucrare dritul ce este dat fabricii mele de postav, adecă de slobodă emportație a mașinelor și a boielelor trebuitoare, și de sloboda ecsportație a mărfii fabricate, adaug și acum rugămintea mea. Și ca să vie cătri Ocârmuire cu toată înlesnirea, pâră la măsura ce ar adopta guvernul, mă rog ca macar să se deie deocamdată poruncă Direcției Vănilor ca coletele ce ar intra în Principat pe la trecătoarele Cornu Luncii și Nimircenii, pentru trebuința fabricii și pe numele meu, vama, după ce le va aproba cu faturele¹ originale și le va constata identitatea, să le lase slobode de vamă, păstrând socoteală de darea cuvenită, îndatorindu-mă ca să răspund această vamă dacă se va hotărî ca to<a>²t<e>³ condițiile⁴ contractului⁵ de astăzi să rămâie lucrăto<a>²r<e>⁶ până la întâiu ghenari(e) a anului viitor. Iar dacă se va hotărî a se da vămile în de nou licitație, atunce se înțelege de la sine că îndatorirea <dată>² no<u>²ă de mai sus va rămânea fără lucrare, având în asemine(a) caz a se înscrie între condițiile vămii dritul ce mi s-au încuviințat de Înaltul Sfat, atât la importație, cât și la exportație.

M(ihail) Kogălniceanu <m.p.>

14 iulie 1854.

<pe f. 7r, sus, de a doua mână, cu altă cerneală maro, nr. și data înregistrării a actului la Visteria Moldovei:>

No. 5.722, iulie 16

< de a treia mână, cu cerneală neagră rezoluția:>

No. 933.

Iulie 15.

Secsia⁷ 3-a. În urmărirea aceștii declarații, va da poruncă Carvasaralii ca să-i sloboadă mașinile și coloarăle, iară vamă fiind socotială de vama ce s-ar cuveni a să lua pi acele(a). Și dacă di cătră Înalta Ocârmuirii s-ar hotărî ca vămile să s(ă) dei tot cu condițiile vechi, atunci să va ceri a plăti dum(nea)lui colonelu' ace(a) vamă.

...⁸ <m.p.>

AN-Iași, fd. Visteria Moldovei, ds. nr. 119/1853, f. 7r-v, orig., c. maro.

¹ Așa în text pentru «facturile».

² Omis.

³ Omis.

Inițial, Mihail Kogălniceanu a scris formula «tot contractul», însă corectând-o în «to<a>t<e> condițiile contractului», a uitat să mai facă acordul.

⁴ Cuvântul «condițiile» a fost scris ulterior, deasupra rândului, de Mihail Kogălniceanu.

⁵ Cuvântul «contractului» a fost corectat ulterior din termenul «contractul» de Mihail Kogălniceanu.

⁶ Omis.

Inițial, Mihail Kogălniceanu a scris formula «tot contractul de astăzi să rămâie lucrător», însă corectând-o în «to<a>t<e> condițiile contractului de astăzi să rămâie lucrăto<a>r<e>», a uitat să mai facă acordul.

⁷ Așa în text pentru «secția».

⁸ Semnătură indescifrabilă.

Doc. nr. 4
15 iulie 1854

La Carvasara
No. 4.444¹
1854 iulii 15

Dum(nealui) colonelul Mihail Kogălniceanu, proprietariu fabricii de postav înființată acum, din nou, la Târgul Neamțului, în urma hotărârii Sfatului Cârnuitoriu, împărțită acestui Depart(ament) al Finanselor, cu adresa Săcritariiatului de Stat supt no. 414, din anul trecut, 1853 februarie) 19², esti scutit de a plăti vamă pe mașinile și coloările ce ar aduci în țară pentru țitata fabrică. Iar sprî mai bună lămuriri a Carvasaralii, i să împărțășăști întocmai copii.

Fiind însă că până acum acistî drit nu s-au putut pune în aplicații din pricină că vămile și pân' anul acista s-au dat de cătră Ocârnuiri tot cu condițiile anilor trecuți [înscrise ...³ pricazu]⁴, iar acum, când acestî venit să caută provizornic⁵ di cătră Cârnuiri, dum(nealui) colonelul au [adaos spri]⁶ cerut⁷ prin suplica dată, de pe cari i să comunică întocmai copii, că acum, deodată [la]⁸, coleturile ce ar intra în Prințipat pi la trecătoarele Cornu Luncii și Nemircenii pentru trebuința fabricii și pe numile dum(i)s(ale), Vama să s(ă) mărginească numai a le aproba cu faturile⁹ originale și, păstrând socotială de daria ce s-ar cuveni, să li lasă slobodă întrari fără vamă.

În urma cării, Depart(amentul) scrii Carvasaralii ca mașinile și culoare<le>¹⁰ ce ar veni pe numile dum(i)s(ale) colonelului să le slobodă fără vamă, păstrând numai socoteală de vama ce i s-ar cuveni să plătească, căci dacă di

cătră Ocârmuiri s-ar încuvi(i)nța ca to<a>¹⁰t<e>¹⁰ [contractu']¹¹ condițiile contractului¹² di astăzi să fii lucrătoare până la 1^{-iu} ghen(a)r(ie) viitoriu, atunce(a) ace(a) vamă¹³, după cum însuși(i) dum(nealui)¹⁴ să îndatorază, rămâne [a să ceri di la dumnealui]¹⁵ a o răspundi¹⁶.

<la f. 11v, mâna care a scris raportul de la f. 8r-v, a început, scriindu-l invers, mai întâi, următorul text, pe care, ulterior l-a abandonat, tăindu-l cu două linii, în formă de «X»:>

La Carvasara.
No. ...¹⁷.
1854, iulii 15.

Dum(nealui) colonel[lu] Mihail Kocălniceanu¹⁸, în urmarea hotărârii Sfatului Cârmuitoriu împărtăși<tă>¹⁰ cu adresa Săcritariiatului de Stat supt no. 414, den 14 fevruari(e) anul ...¹⁹.

<pe f. 8r, sus, de a doua mână, cu cerneală neagră rezoluția:>
Primit, Kogăl(nicean)u²⁰ <m.p.>.

AN-Iași, fd. Visteria Moldovei, ds. nr. 119/1853, f. 8r-v și f. 11v, orig. (concept), hârtie albastră, c. neagră.

¹ Numărul «4.444» a fost completat de a doua mână, care a primit actul, cu altă cerneală.

² Formula «fevruari(e) 19» a fost scrisă ulterior, deasupra rândului, de mâna care a alcătuit textul, cu aceeași cerneală. În realitate, adresa Secretariatului de Stat către Departamentul de Finanțe al Prințipatului Moldovei are nr. 411 și este din 19 februarie 1854 (vezi *supra*).

³ Urmează încă trei cuvinte indescifrabile, căci sunt acoperite mai mult de cerneală.

⁴ Formula «însrise ... pricazu» a fost tăiată cu o linie de mâna care a alcătuit textul, cu aceeași cerneală.

⁵ Cuvântul «provizornic» a fost scris ulterior, deasupra rândului, de mâna care a alcătuit textul, cu aceeași cerneală.

⁶ Formula «adaos spri» a fost tăiată cu o linie de mâna care a alcătuit textul, cu aceeași cerneală.

⁷ Cuvântul «cerut» a fost scris ulterior, deasupra rândului, de mâna care a alcătuit textul, cu aceeași cerneală.

⁸ Cuvântul «la» a fost tăiat cu o linie de mâna care a alcătuit textul, cu aceeași cerneală.

⁹ Așa în text pentru «facturile».

¹⁰ Omis.

¹¹ Cuvântul «contractu'» a fost tăiat cu o linie de mâna care a alcătuit textul, cu aceeași cerneală.

¹² Formula «condițiile contractului» a fost scrisă ulterior, deasupra rândului, de mâna care a alcătuit textul, cu aceeași cerneală.

¹³ Cuvântul «vamă» a fost scris ulterior, deasupra rândului, de mâna care a alcătuit textul, cu aceeași cerneală.

¹⁴ Cuvântul «dum(nealui)» a fost scris ulterior, deasupra rândului, de mâna care a alcătuit textul, cu altă cerneală.

¹⁵ Formula «a să ceri di la dumnealui» a fost tăiată cu o linie de mâna care a alcătuit textul, cu aceeași cerneală.

¹⁶ Acest raport a fost scris de mâna care a întocmit și raportul din 1854 iulie 18, aflat la f. 14r-v.

¹⁷ Loc lăsat necompletat.

¹⁸ Așa în text pentru «Kogălniceanu».

¹⁹ Text abandonat.

²⁰ Lectură nesigură, căci semnătura este indescifrabilă, distingându-se clar numai literele «K» și «l».

Anexă la doc. nr. 4
29 iunie 1854

Onoratului Departament de Finanțe

Col(o)nelul M. Kogălniceanu

Sfatul Ocârmuitor au binevoit a-mi încuviința dritul ca mașinile și boelele destinate pentru fabrica de postav să aibă liberă importăție, fără plată de vamă, asămine(a) și produsele fabricii să fie la ecsportație scutite de orice dare. Deși această închiere s-au cuprins în condițiile vămii, antreprenorul de astăzi s-au refuzat de a se supune ei, supt cuvânt că el au luat vama cu condițiile contractului vechiu. Și așa, am fost lipsât și de acest mic sprijân, singurul ce am primit de la Ocârmuire, nevoit fiind de a plăti banii și pentru cel mai mic obiect adus pentru fabrică. Fiind dar că acum Vama au remas în cântariu În<ăl>¹țatului Departament, plecat rog că potrivit închiarei Sfatului să binevoiască a da cuvenitele porunci vameșilor de pe margine, ca coleturile adresate pe numele meu și cuprinzând mașini și boele, în care

întră și oloiu de rips, să fie scutit¹ de vamă, asămine și marfa de la fabrică când se va ecsporta.

M. Kogălniceanu <m.p.>.

29 iuni(e) 1854.

<sus, pe f. 9r, de a doua mână, cu cerneală cafenie, nr. și data înregistrării a actului la Visteria Moldovei:>

No. 5.723, iuli(e) 16.

<sus, pe f. 9r, de a treia mână, cu altă cerneală cafenie, rezoluția:>

Fiindcă s-au dat poroncă Carvasaralii întru aceasta, să va alătura la acté.
1854, iuli(e) 15.

Șef, Caranfil <m.p.>.

<sus, pe f. 9r, de a patra mână, cu cerneală neagră:>

No. 934.

D(umnealui) șeful Secției <a>¹ III-a.

Se va înfăoșa d(umnealui) vel vist(iernicul) cu lucrările.

AN-Iași, fd. Visteria Moldovei, ds. nr. 119/1853, f. 9r-v, orig., c. neagră.

¹ Omis.

Doc. nr. 5
16 iulie <1854>

Onoratului Departament de Finans,

Din ofiția cinstului Depertament¹, sub no. 4.444, către Carvasara, m-am lămurit de voia ce s-au dat a să emporta în țară fără plată de vamă mașinele și coloarele, adică văpselele ce vor sosi la granița de la Nimerцени și Cornu Luncii pentru fabrica de postav a d(umi)sale colonelului Kogălniceanu. Apoi, în privire că supt iscălitu' să cunoaște înputernicit² din parte(a) d(umnea)lui aga Costache Ciocan a privighe(a) în obiectu' venitului vămilor până la ce(a) mai de pe urmă hotărâre, socoate de datorie a protesta pentru aceasta și totodată a ruga pe cinstitu' Depertament¹ ca să nu mai sloboază asemine(a) voie până ce nu se va da cuvenita dezlegare de la d(umnealui) comisar și plenipotent Prințipatelor Budberg, căci la din

înpotivă², iscălitul își va păstra dreptu' de a cere despăgubire pentru orice jignire s-ar pricinui interesului Vămi(i).

T(emistocli) Vastachi agă <m.p.>.

No. 964.

1854, iulie 16.

<sus, pe f. 13r, de a doua mână, cu cerneală cafenie, nr. și data înregistrării a actului la Visteria Moldovei:>

No. 5.773, iuli(e) 17.

<sus și marginal, pe f. 13r, de a treia mână, cu altă cerneală neagră, rezoluția:>

No. 945.

Iulii 17.

Să va răspunde că rău au înțelesu cuprindire(a) ofiții acestui Dip(a)rt(ament) cătră Carvasara și că d(u)m(neal)ui îl restelmăcește, de vreme ce él are cu totul alt înțălesu, care i să va și tălmăci lămurit, deși d(u)m(neal)ui nu s(ă) mai poate socoti a ave(a) vrun drit [în]³ a face asămine(a) lucrări de vreme ce d(u)m(neal)ui aga Ciocan, prin adresa sa din ...⁴, s-au lepădat de acest ocup.

AN-Iași, fd. Visteria Moldovei, ds. nr. 119/1853, f. 13r, orig., c. neagră.

¹ Așa în text pentru în text pentru «Departament».

² Așa în text.

³ Cuvântul «în» a fost tăiat cu o linie de mâna care a alcătuit rezoluția, cu aceeași cerneală.

⁴ Loc lăsat necompletat, marcat cu puncte de suspensie.

Doc. nr. 6

18 iulie 1854

Dum(i)s(ale) aga Temistocli Vastachi,

No. 4.527¹.

1854 iulii 18.

La adresa dumitali[i] supt no. 964, den 16 [iulii]² a următoarii, prin cari protestezi voia ce s-au datu dum(neal)ui colonelului Kocălniceanu³ a enporta⁴ în țară

fără vamă mașinile și culoarile pentru trebuința fabricii de postav proprietăți⁴ a dum(i)s(ale), Depart(amentul) acesta, al Finansălor, mai întâi socoli a explica dumitali[i] înpregiurare(a) despre cari esti vorba, făcându-să cunoscut că el⁵ în adevăr au⁶ învoit [în adevăr]⁷ aducerea mașinilor și a culoarilor în țară fără vamă⁸, însă cu aceasta că dacă să va hotărî de înaltul guvern că⁴ vămile să s(ă) dei tot după condițiile contractului vechiu, atunce(a) dum(nealui) colonelul [s-au îndatorit]⁹ este datoriu¹⁰ a plăti vama convenită pi acele ce are-n parte până atunce(a). Această explicații⁴ nu să fac dumitali[i] pentru alt sfârșit decât [decât ari a plăti să te convingi¹¹ că⁴ toți bani(i) informat]¹² să te convingi că informațiile ce-ai luat [cuvânt precum le tragi]¹³ nu sânt [în felul ce]¹⁴ de felul adivaratei învoiri. Încât¹⁵ se atingi de protestații [să scoati a vi să faci cunoscut că dumne(a)ta]¹⁶, supt iscălitul [socoli că dumne(a)ta]¹⁷ n-o poati lua nici într-o considerații, di vremi ce dum(nealui) aga Ciocan, prin [adresa]¹⁸ declarația¹⁹ no. 269 din 11 iunii trecut, s-au lepădat de antrepriza vămilor. Și așa, ori ci²⁰ adresați[i] [den]²¹ de felul acesta den partia dumitali[i] nu poate [ca]²² avea vreo validetati²³.

AN-Iași, fd. Visteria Moldovei, ds. nr. 119/1853, f. 14r-v, orig. (concept), hârtie albastră, c. maro.

¹ Numărul «4.527» fost scris ulterior, cu altă cerneală neagră, de a doua mână.

² Cuvântul «iulii» a fost tăiat cu o linie de mâna care a alcătuit rezoluția, cu aceeași cerneală.

³ Așa în text pentru «Kogălniceanu».

⁴ Așa în text.

⁵ Este vorba de Departamentul Finanțelor.

⁶ Formula «în adevăr au» a fost scrisă ulterior, deasupra rândului, de mâna care a alcătuit textul, cu aceeași cerneală.

⁷ Formula «în adevăr» a fost tăiată cu o linie de mâna care a alcătuit rezoluția, cu aceeași cerneală.

⁸ Formula «fără vamă» a fost scrisă ulterior, deasupra rândului, de mâna care a alcătuit textul, cu aceeași cerneală.

⁹ Formula «s-au îndatorit» a fost tăiată cu o linie de mâna care a alcătuit rezoluția, cu aceeași cerneală.

¹⁰ Formula «este datoriu» a fost scrisă ulterior, deasupra rândului, de mâna care a alcătuit textul, cu aceeași cerneală.

¹¹ Formula «să te convingi» a fost scrisă ulterior, deasupra rândului, de mâna care a alcătuit textul, cu aceeași cerneală, după care, tot ea a tăiat-o.

- ¹² Formula «decât ari a plăți să te convingi că toți bani(i) înformat» a fost tăiată cu o linie de mâna care a alcătuit rezoluția, cu aceeași cerneală.
- ¹³ Formula «cuvânt precum le tragi» a fost tăiată cu o linie de mâna care a alcătuit rezoluția, cu aceeași cerneală.
- ¹⁴ Formula «în feliul ce» a fost tăiată cu o linie de mâna care a alcătuit rezoluția, cu aceeași cerneală.
- ¹⁵ Așa în text pentru «în ceea ce».
- ¹⁶ Formula «să scoati a vi să faci cunoscut că dumneata» a fost tăiată cu o linie de mâna care a alcătuit rezoluția, cu aceeași cerneală.
- ¹⁷ Formula «socoati că dumne(a)ta» a fost tăiată cu o linie de mâna care a alcătuit rezoluția, cu aceeași cerneală.
- ¹⁸ Cuvântul «adresa» a fost tăiat cu o linie de mâna care a alcătuit rezoluția, cu aceeași cerneală.
- ¹⁹ Cuvântul «declarația» a fost scris ulterior, deasupra rândului, de mâna care a alcătuit textul, cu aceeași cerneală.
- ²⁰ Cuvântul «ci» a fost scris ulterior, deasupra rândului, de mâna care a alcătuit textul, cu aceeași cerneală.
- ²¹ Cuvântul «den» a fost tăiat cu o linie de mâna care a alcătuit rezoluția, cu aceeași cerneală.
- ²² Cuvântul «ca» a fost tăiat cu o linie de mâna care a alcătuit rezoluția, cu aceeași cerneală.
- ²³ Acest raport a fost scris de mâna care a întocmit și raportul din 1854 iulie 15, aflat la f. 8r-v.

Doc. nr. 7
4 august 1854

Secretariatul de Stat a¹ Moldovei
Secția 1-a.
No. 2.776.
1854 august² 4 zile,
Eșii.

Departamentului de Finanse,

Cu cinste se comunică pe lângă aceasta, în copie, aceluia Depart(ament) jalba ce d(umnea)lui colonelul Mihail Kogălniceanu au dat Sfatului Administrativ¹, atingătoare de dritul ce Ocârmuirea e-au³ dat pentru înființare(a) fabricii de postavu, pentru ca, la încheierea contractului vâmilor cu d(umnea)lui vor(ni)c(ul) Alecsandri, să se eie¹ în privire cerirea d(umi)sale Kogălniceanu, ce este întemeetă¹ pe închierea

Sfatului din 12 februar 1853⁴, comunicată acelu Depart(ament) prin adresa Secretariatului sub no. 411.

Secretar statului și cavaler,

<de a doua mână, cu cerneală neagră, semnătura în rusă:>

A. Cit...⁵ <m.p.>.

<de a treia mână, cu cerneală neagră, nota:>

Cercetat, ...⁶.

Șef secției,

<de a patra mână, cu cerneală neagră, semnătura în rusă:>

M. Чертвенов⁷ <m.p.>.

<sus, pe f. 17r, de a cincea mână, cu cerneală cafenie, nr. și data înregistrării a actului la Visteria Moldovei:>

No. 6.176, avg(u)st 6.

<marginal, pe f. 17r, de a șasea mână, cu cerneală neagră, rezoluția:>

No. 1.039.

Secția III,

Spre științi.

AN-Iași, fd. Visteria Moldovei, ds. nr. 119/1853, f. 17r, orig., c. maro.

¹ Așa în text.

² Cuvântul «avgust» a fost corectat de mâna care a scris textul, cu aceeași cerneală, din cuvântul «iulii».

³ Așa în text pentru «i-au».

⁴ În realitate, adresa Secretariatului de Stat către Departamentul de Finanțe al Prințipatului Moldovei cu nr. 411 este din 19 februarie 1854 (vezi *supra*).

⁵ Indescifrabil.

Această semnătura nu este a lui secretarului de stat Constantin Ghica (vezi *infra*, doc. din 19 februarie 1854) și nici a lui Petrachi Mavrogheni, pe care Budberg l-a numit mare postelnic (Manolachi Draghici, *op. cit.*, p. 471).

⁶ Loc lăsat necompletat.

⁷ Lectură nesigură.

Anexă la doc. nr. 7

7 iulie 1854

Copie de pe jalba d(umi)sale colonelului Mihail Kogălniceanu din 7 iulie 1854 către Sfatul Administrativ¹.

Ocârmuirea au binevoit c-o singură ocrotire pentru fabrica de postav ce am înființat: a-mi da dritul de liberă emportație a mașinelor și a boelilor, un drit care să dă întâilor înlesnitori de fabrice în toate țerile cultivate. Acest drit s-au cuprins și în convenția închietă între îmbele Principate, trebuind a-și avea lucrarea sa de la 1^{-iu} ghenari(e) trecut. Cu toate aceste(a), eu, cu toate ceririle mele, plătescu vamă până și pentru cel mai mic cuiu și pentru dramul de boia. Pururea mi s-au făgăduit îndreptare pentru timpul viitor și despăgubire pentru trecut, nici una, nici alta nu mi s-au făcut. Acumu, când vămile se caută pe conta Ocârmuirei, încât că cel mai mic cuvânt pentru împedecarea dritului meu nu mai este. În atâte(a) timpuri Ocârmuirea Moldovei au jărtfit sute de mii de lei pentru încurajarea industriei pământeste, mă măgulesc dar a crede că Înaltul Sfatu va binevoi a poroci Vistieriei ca macar în dritul acest mic să nu-mi facă o mai departe împedecare.

Pentru întocmai cu originalul, șef secsiei,

<de a doua mână, cu altă cerneală neagră, semnătura în rusă:>

М. Чертвенов² <m.p.>.

AN-Iași, fd. Visteria Moldovei, ds. nr. 119/1853, f. 18r, copie, c. maro.

¹ Așa în text.

² Lectură nesigură.

D. Zepo a lakjari D.
Saba saşuşaş d. bekluh   *A. 20. 16*
ku kongrupku

CA? 93h
 1854. 1615
Conştiinţele acceptant de spinaş
postraciat negatuş neptasa
peşuşaş nefta arha arhaş
pa vactu   *1854. 1615*
Prof. Kopuşaş   *K. K. K. K. K.*

Apuşel ōky moutuş ai ninc bura am? pu-
kinc? şuşuſ ſa mazyincſ ſ. machel
Ŷelucianuſ şuşuſ ſuşuſ de caruſ
ca maş hureş mazyincſ, ſuşuſ abatuſ
de kama, acuninc ſ. apuşel kluſ ſuşuſ
ca ſiſ ſe ſuşuſ ſuşuſ de ſ. ſe
Ŷepe. ſe ſ. abatuſ puſkuſ cu ſuşuſ
Ŷe ſuşuſ ſuşuſ, acunincſ ſe abatuſ
cu puſuſ ſe a u comuſ ſi, uoſ ſuşuſ
ſe ſe ſi abatuſ kama ſe ſuşuſ ſuşuſ
şuşuſ ſuşuſ ſe? ſ. abatuſ am ſuşuſ ſuşuſ
ſe abatuſ ſuşuſ, uincſ ſe am ſuşuſ
ſe ſe ſuşuſ, ſuşuſ ſuşuſ ſe a ſuşuſ
ſe ſe ſuşuſ ſuşuſ ſe ſuşuſ ſuşuſ
ſe ſuşuſ ſuşuſ ſuşuſ. ſuşuſ ſuşuſ ſe abatuſ
ſuşuſ ſuşuſ ſuşuſ ſuşuſ ſuşuſ ſuşuſ
ſuşuſ ſuşuſ ſuşuſ ſuşuſ ſuşuſ ſuşuſ
ſuşuſ ſuşuſ ſuşuſ ſuşuſ ſuşuſ ſuşuſ

Prin urmare, agentul beneficiar de o mizerie, în
Kotolopole - rășină sau unelte mai și în
expresionă mizeria și rătăciră, și apoi pământ
și adesea de pământ și apă. Atunci de la
Academia, și mizeria de la pământ și de la rătăciră.
M. Kogălniceanu

29 Iunie 1854 -

Scrisoarea lui Mihail Kogălniceanu din 29 iunie 1854.

D. Zepo & C. Sijori SA
 Sedi a safto gna d. Calcuta
 An 2021

Organul: Desceptament de pinanga

po. rezidat nepetuc nepetusa
 puzotapu usfca orba may
 pe suento. 2024. 15. 15
 Prof. Popovici

H. K. ...

Efemele Olympeia ai sine luciu anu p...
 hujy. Efemele SA molyidic. f. rachet
 Determinate puzotapu efemele de auctit
 ca sine hujy molyidic, f. p. abate
 de hujy, acumme f. puzotapu efemele
 in p. de Olympeia puzotapu de p. de
 Popo. de f. abate puzotapu cu puzotapu
 de puzotapu puzotapu, aruzotapu de atenu
 ai puzotapu de a u cominu ai, cat puzotapu
 hujy de ai hujy hujy de puzotapu hujy...
 puzotapu hujy, f. abate an puzotapu hujy.
 de abate molyidic, in puzotapu an puzotapu
 de hujy puzotapu, abate efemele de a abate
 hujy f. abate. Ut mai molyidic in puzotapu
 ai abate efemele — efemele de hujy hujy
 Bana ad puzotapu de puzotapu puzotapu
 Desceptament, abate puzotapu hujy
 puzotapu efemele a sine hujy a de hujy

idemnică este și în locurile acestea de la noi,
 unde sunt cunoscute de foarte mult timp,
 județurile și în părțile acestea de la noi
 care și în general în restul țării sunt
 alături și pentru celelalte care în general
 sunt și în celelalte țări. Să dau și în
 țările și în celelalte țări pe de altă parte
 amândouă județele și în celelalte județele
 noastre de mai sus în general și în
 țările, unde pe acum însă și în
 țările și în celelalte țări, și în
 în celelalte țări și în celelalte țări, unde
 în celelalte țări și în celelalte țări.

M. Kogălniceanu

14 Iulie 1854.

Scrisoarea lui Mihail Kogălniceanu din 14 iulie 1854

Bibliografie

Surse arhivistice

Arhivele Naționale Iași, fond Vistieria Moldovei

Surse Internet

„Vopsirea țesăturilor în trecut și în prezent.” Accesat la 8 VI 2022.
<https://wol.jw.org/ro/wol/d/r34/lp-m/102007129>

Quizizz. „Vopsirea materialelor textile.” Accesat la 8 VI 2022.

<https://quizizz.com/admin/quiz/6052eeae58cd6c001b32a48f/vopsirea-materialelor-textile>

Studii

Bodale, Arcadie M. „Știri noi privitoare la un proiect de construire a unei linii ferate în Moldova.” în *Conferința științifică internațională: „Republica Moldova între Est și Vest. Opțiunile tineretului la etapa actuală”*, Redactori: Ștefan Levița, Lora Moșanu, Valentin Constantinov și Ilie Gulca, 251-9. Chișinău: Universitatea de Stat Tiraspol, 2013.

Boicu, Leonid. *Adevărul despre un destin politic*. Iași: Editura Junimea, 1973.

Drăghici, Manolachi. *Istoria Moldovei pe timp de 500 de ani până în zilele noastre* (Iași, 1857), transpunere în litera și graiul zilei de azi și comentarii de Constantin Mihăescu-Gruiu, vol. II. București: Editură & Tipografie Paco SRL, 2013.

Caproșu, Ioan, E. Chiaburu. *Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei*, vol. IV (1829 – 1859). Iași, Casa Editorială Demiurg, 2009.

Ionescu, Adrian Silvian. *Cruce și semilună. Războiul ruso-turc din 1853-1854 în chipuri și imagini*. București: Editura Biblioteca Bucureștilor, 2001.

Stroia, Marian. „România și Rusia în secolul al XIX-lea. O abordare globală.” în *Relațiile româno-ruse/sovietice din secolul al XIX-lea până în prezent*, ed. Antoaneta Olteanu, Ana-Maria Cătănuș. București: Editura Universității din București, 2019).